

OCHRONA LUDNOŚCI
I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

ISSN 2956-3763

Nr 4/2024

DOI: 10.4467/29563763.OLDK.24.008.19794

Tomasz Matys¹

Szkoła Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie

ORCID: 0009-0000-3297-8896

Sprawozdanie z Forum
„Bezpieczne Zbiory – Bezpieczne Dziedzictwo:
Muzea, Biblioteki, Archiwa w Obliczu Zagrożeń”
(Kraków, 26–28 września 2023 r.)

Report from the Forum “Safe Collections – Safe Heritage:
Museums, Libraries, Archives in the Face of Threats”
(Krakow, September 26–28, 2023)

W dniach 26–28 września 2023 roku odbyło się Forum „Bezpieczne Zbiory – Bezpieczne Dziedzictwo: Muzea, Biblioteki, Archiwa w Obliczu Zagrożeń”. Wydarzenie zostało objęte patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. dr. hab. Piotra Glińskiego, Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych dr. Pawła Pietrzyka oraz Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej gen. brygadiera Andrzeja Bartkowiaka, Wojewody Małopolskiego Łukasza Kmity oraz Prezydenta Miasta Krakowa prof. dr. hab. Jacka Majchrowskiego.

¹ Tomasz Matys: st. kpt. mgr inż., Wydział Centrum Szkolenia Ochrony Ludności i Dóbr Kultury, Szkoła Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, e-mail: tmatys@sapsp.pl

Organizatorami wydarzenia było Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Archiwa Państwowe oraz Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej przy wiodącej roli Biura Ochrony Ludności.

Bezpośrednio realizującymi przedsięwzięcie były: Archiwa Państwowe z Archiwum Narodowym w Krakowie na czele, Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska, Szkoła Aspirantów PSP w Krakowie (SAPSP), Akademia Pożarnicza, Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie, Muzeum Narodowe w Krakowie, Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie (MCK), Bazylika Mariacka. Partnerami przedsięwzięcia były: Ministerstwo Obrony Narodowej, Biblioteka Narodowa, Narodowy Instytut Muzeów, ICOM Poland, Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Organizacji Ochrony Zabytków ICOMOS, Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa za Granicą POLONIKA, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Trzydniowe forum obfitowało w szereg wydarzeń. Zainicjowało je uroczyste otwarcie w Archiwum Państwowym w Krakowie, którego dokonał dr Paweł Pietrzyk, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych i gospodarz pierwszego dnia Forum. Uczestników powitał także Krzysztof Sałaciński, radca w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Prezes Polskiego Komitetu Błękitnej Tarczy, oraz Komendant SAPSP w Krakowie st. bryg. Marek Chwała.

Doświadczenia wojenne a działalność archiwów

Pierwsza sesja, realizowana w formule międzynarodowej, poświęcona była „Ochronie zbiorów muzealnych, bibliotecznych i archiwalnych w warunkach wojennych – doświadczeniom historycznym i współczesnym wyzwaniom”. Pytanie „Jak chronić i ratować zbiory w świetle doświadczeń wojny w Ukrainie?” moderowała dr Paulina Florjanowicz, Dyrektor Narodowego Instytutu Muzeów, oraz Łukasz Galusek, Zastępca Dyrektora Międzynarodowego Centrum Kultury. Wprowadzenie przedstawił Jarosław Czuba, Dyrektor Generalny Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz

przewodniczący zespołu zadaniowego do monitorowania i analizowania zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego, powołanego Zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 23 lutego 2022 r.

Pierwsza sesja forum skupiła się na kluczowych wyzwaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego w obliczu konfliktu. Prelegenci z różnych instytucji dzielili się swoimi doświadczeniami i strategiami. Omówione zostały praktyki archiwistów na Ukrainie, którzy pracują w trudnych warunkach wojennych, oraz metody zabezpieczania bibliotek, z uwzględnieniem lekcji wyniesionych z historii Polski. Prezentowane były także działania Muzeum Literatury w Charkowie podczas konfliktu, wsparcie udzielane przez polskie archiwa państwowe ukraińskim instytucjom, priorytety rozwojowe Biblioteki Narodowej Ukrainy w obliczu współczesnych wyzwań, reakcja polskich muzeów i Narodowego Instytutu Muzealnictwa na agresję rosyjską, zapewnienie bezpieczeństwa dokumentów archiwalnych przez Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy, praktyczne aspekty ochrony zasobów muzealnych w Muzeum Polin oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego w Charkowie w czasie wojny. Po zakończeniu sesji uczestnicy zadawali pytania, zyskując tym samym okazję do dalszej, pogłębionej dyskusji na temat przedstawionych treści.

W trakcie drugiej sesji Forum, którą moderował Łukasz Galusek, Zastępca Dyrektora Międzynarodowego Centrum Kultury, uczestnicy zapoznali się z historią, wojennymi losami oraz najnowszymi pracami konserwatorskimi nad Ołtarzem Wita Stwosza w Bazylice Mariackiej. Podkreślono znaczenie ochrony wyjątkowo cennego dziedzictwa kulturowego przed zagrożeniami wojennymi i kryzysowymi. Po zakończeniu dyskusji udano się do Bazyliki Mariackiej na „Uroczyste otwarcie Ołtarza Wita Stwosza” dla uczestników Forum, podczas którego przedstawiono szczegóły dotyczące projektów konserwatorskich realizowanych przy ołtarzu w ostatnich latach.

Sesje tematyczne oraz konferencja naukowa

Drugiego dnia Forum uczestnicy mieli możliwość uczestniczenia w czterech równoległych przedsięwzięciach skupiających się na bezpieczeństwie

zbiorów archiwalnych, muzealnych, bibliotecznych oraz na technologiach zabezpieczeń. W Archiwum Narodowym w Krakowie omówiono wyzwania dotyczące bezpieczeństwa zbiorów archiwalnych, w tym planowanie akcji ratunkowych dla zalanych archiwów, monitoring aktywności owadów oraz przygotowanie do ewakuacji materiałów w sytuacji kryzysowej. W Muzeum Narodowym w Krakowie przedstawiono kwestie bezpieczeństwa zbiorów muzealnych, w tym wiedzę o prewencji, ewidencjonowaniu zbiorów, działaniach konserwatorskich oraz systemie bezpieczeństwa ludzi i zbiorów. Pokazano także przykłady magazynu przejściowego i zabezpieczenia wystaw czasowych. W Bibliotece Jagiellońskiej dyskutowano o bezpieczeństwie zbiorów bibliotecznych, współpracy informacyjnej, bibliotece jako cyfrowym hubie informacji, przygotowaniach do działań w sytuacji zagrożenia oraz technologiach zabezpieczeń i kontroli dostępu. Przedstawiono również infrastrukturę biblioteki, miejsca kierowania systemami zabezpieczeń oraz systemy automatycznego gaszenia. Każde z przedsięwzięć zawierało prezentacje specjalistów z różnych dziedzin, dyskusje oraz praktyczne demonstracje systemów zabezpieczeń, oferując uczestnikom Forum dogłębne spojrzenie na różnorodne aspekty ochrony dziedzictwa kulturowego.

Następnie odbyła się także konferencja poświęcona bezpieczeństwu pożarowemu obiektów zabytkowych oraz zbiorów muzealnych, bibliotecznych i archiwalnych, organizowana przez Szkołę Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej w Krakowie. Wydarzenie to organizowane jest nieprzerwanie od 1996 roku i skupiło się na bezpieczeństwie obiektów zabytkowych oraz zbiorów muzealnych, bibliotecznych i archiwalnych, a także ochronie przed nadzwyczajnymi zagrożeniami.

Konferencja rozpoczęła się od inauguracji i powitania przez Komendanta Głównego Szkoły Aspirantów PSP st. bryg. Marka Chwałę, a wprowadzenie zrealizował Dyrektor Biura Ochrony Ludności KG PSP – st. bryg. Mariusz Lennartowicz. Poszczególne sesje konferencyjne moderowali doświadczeni specjaliści z dziedziny ochrony przeciwpożarowej. W programie znalazły się tematy takie jak: łańcuch ratunkowy dla ruchomych dóbr kultury, specyfika rozwoju pożarów w obiektach dziedzictwa, charakterystyka działań ratowniczych przy tzw. „pożarach ukrytych”, współdziałanie pogotowia konserwatorskiego z pod-

miotami krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, specyfika działań ratowniczych obiektów zabytkowych zagrożonych CBRN, realizacja działań ratowniczych w zabytkowych kompleksach staromiejskich, metodyka organizacji ćwiczeń na obiektach dziedzictwa kulturowego, uwarunkowania ewakuacji osób niepełnosprawnych, wyzwania bezpieczeństwa przy organizacji wydarzeń w obiektach zabytkowych, trendy w konstrukcjach systemów zabezpieczeń, aktualne problemy obrony cywilnej w obszarze konfliktu zbrojnego oraz doświadczenia z termowizyjnego diagnozowania budynków. Konferencja stanowiła platformę dla wymiany wiedzy i doświadczeń między specjalistami zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego.

Praktyczne aspekty ewakuacji zbiorów

Trzeci dzień Forum odbył się w formie warsztatowej w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie, z udziałem Komendy Miejskiej PSP, Szkoły Aspirantów PSP i innych służb ratunkowych oraz personelu MCK. Głównym punktem programu było praktyczne ćwiczenie pożarowe, które zrealizowano w gmachu MCK. W trakcie warsztatów w sali konferencyjnej aktywowany został system sygnalizacji pożaru, a personel potwierdził ogień w pomieszczeniu wystawowym. Rozpoczęła się ewakuacja, a niektórzy pracownicy podjęli nieudaną próbę gaszenia. Z powodu odcięcia drogi ewakuacyjnej grupa osób została zmuszona do wycofania się na balkon, gdzie oczekiwała na pomoc. Na miejsce szybko przybyły zaalarmowane siły PSP, które przystąpiły do działań ratowniczych. Obejmowały one rozpoznanie, współpracę z zarządcą obiektu, walkę z pożarem, ewakuację osób z balkonu przy pomocy drabiny mechanicznej oraz zabezpieczenie zbiorów poprzez ich ewakuację do specjalistycznego kontenera. To ćwiczenie stanowiło praktyczną demonstrację procedur ewakuacyjnych i działań ratunkowych w warunkach zagrożenia pożarowego.

Forum „Bezpieczne Zbiory – Bezpieczne Dziedzictwo: Muzea, Biblioteki, Archiwa w Obliczu Zagrożeń” zgromadziło ekspertów i praktyków z różnych dziedzin ochrony dziedzictwa kulturowego. W trakcie trzech dni uczestnicy mieli okazję do udziału w licznych konferencjach, warsztatach

i ćwiczeniach praktycznych, które pozwoliły na wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk w zakresie zabezpieczania cennych zbiorów przed zagrożeniami. Program Forum z sukcesem połączył teoretyczne podstawy z praktycznymi aspektami zarządzania kryzysowego, w tym reagowania na pożary, klęski żywiołowe oraz inne potencjalne niebezpieczeństwa. Przez wspólne działania, takie jak ćwiczenia ewakuacji w MCK, uczestnicy mogli zobaczyć w praktyce, jak teoria przekłada się na efektywne działania ratownicze. Wzajemna wymiana wiedzy, współpraca pomiędzy różnymi instytucjami i specjalistami podkreśliły znaczenie zintegrowanego podejścia do ochrony dziedzictwa kulturowego. Forum zakończyło się z przekonaniem, że dzięki takim inicjatywom możliwe jest nie tylko zwiększenie świadomości na temat ochrony dziedzictwa, ale również rozwój nowych, skuteczniejszych metod jego zabezpieczania.